

DESPRE CULTURA IPOTEȘTI-CINDEȘTI ÎN LUMINA CERCETĂRIILOR ARHEOLOGICE DIN NORD-ESTUL MUNTENIEI¹ (regiunea Ploiești)

S-au scurs mai mulți ani de cînd — în urma descoperirilor de la *Ipotești* (rn. Slatina) (săpături 1959 — 1961, executate de Muzeul regional din Pitești)², *Cîndești* (rn. Buzău) (săpături 1959 — 1960, efectuate de Muzeul regional de istorie din Ploiești)³ și *Ciurel-București* (săpături 1956 — 1961, conduse de Institutul de arheologie, în colaborare cu Muzeul de istorie a orașului București)⁴ — în arheologia noastră a început să se folosească noțiunea de *complex cultural Ipotești-Cîndești*⁵ sau de *cultură Ipotești-Ciurel-Cîndești*⁶, ori cea de *cultură Ciurel*⁷ (vom vedea în ce măsură indicate sau nu) pentru a se denumi o serie unitară de vestigii arheologice de factură locală, atribuite (*grosso modo* vorbind și sub rezerva precizărilor ulterioare) secolelor V-VIII e.n.

În ciuda faptului că descoperirile de acest gen s-au înmulțit sensibil în ultimii ani și că ele intervin în chip hotărîtor în rezolvarea problemei formării poporului român — sarcină de onoare trasată istoricilor noștri

¹ Text prescurtat al comunicării prezentate la 25 aprilie 1964 la Institutul de arheologie al Academiei R.P.R.

² Marinel D. Popescu, *Săpăturile de la Ipotești* (ms.). Cf. Sebastian Morintz și P. Roman, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 767, nota 1.

³ Victor Teodorescu, *Cîndești-Bozieni-Budureasca-Tîrșor. Cercetări arheologice în NE Munteniei privind problema formării poporului român (sec. V-VII e.n.)* (ms.).

⁴ Sebastian Morintz și P. Roman, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 761-767 (cu bibliografia).

⁵ Ion Nestor, *Invazia hunilor*, în *Istoria României*, I, 1960, p. 704; idem, *Arheologia perioadei de trecere la feudalism pe teritoriul R.P.R.*, în *Studii*, XV, 1962, 6, p. 1 434, cu nota 4 și bibliografia. Cf. și *SCIV*, XIII, 1962, 2, p. 256.

⁶ Maria Comșa, *Новые сведения о расселении славян на территории РНР*, în *Romanoslavica*, IX, 1963, p. 507-510 (cu bibliografia).

⁷ Petre Diaconu, în *SCIV*, IX, 1958, 2, p. 451-459, cu datare, depășită, în sec. XII-XIII. Sebastian Morintz corectează în 1961 datarea: sec. VI-VIII e.n. (*Materiale*, VII, 1961, p. 660-662).

de către cel de-al II-lea Congres al P.M.R. —, pină în clipa de față nu s-a publicat încă o prezentare a conținutului și problemelor acestei culturi, pentru care preferăm nominativul de *cultura Ipotești-Cîndești*, după numele localității de pe Olt și a celei din preajma Buzăului, unde respectiva cultură a fost concomitent descoperită, în mod concludent chiar de la început, încă din vara anului 1959.

Scopul lucrării de față este deci acela de a deschide seria discuțiilor privind cultura Ipotești-Cîndești, folosindu-ne de rezultatele pe care Muzeul regional de istorie din Ploiești le-a obținut de-a lungul mai multor ani (1959—1963) de rodnică activitate arheologică, sub îndrumarea Academiei R.P.R., adeseori în colaborare cu Institutul de arheologie și întotdeauna cu sprijinul plin de sollicitudine al organelor tutelare regionale.

Istoricul cercetărilor. Pină în anul 1959, cînd Academia R.P.R. a inițiat explorarea arheologică, sistematică a Munteniei de nord-est, în colaborare cu Muzeul regional de istorie din Ploiești, în zona respectivă nu se cunoștea nici un *complex arheologic* care să poată fi atribuit *culturii Ipotești-Cîndești*, deși în necropola de la Sărata-Monteoru fuseseră descoperite o serie de materiale ceramice neslave, lucrute cu roata, puse în legătură cu o populație locală și care constituiau un prețios reper⁸.

În martie 1959, cercetările noastre reușeau să identifice în valea Budureasca (din com. Vadu Săpat, rn. Mizil) prima așezare de tip Ipotești-Cîndești (Budureasca 1), dar ceramica recuperată nu a îngăduit o încadrare certă decît o dată cu descoperirea materialelor mai edificatoare de la Cîndești.

Într-adevăr, în iunie 1959, în com. Cîndești se descopereau mai multe bordeie al căror inventar ceramic, cel lucrat la roată, prezenta caracterele tipice ale ceramicii neslave de la Sărata-Monteoru.

Dată fiind importanța așezării Cîndești 1, chiar în 1959 au început acolo săpături arheologice sistematice, continuate și în campania anului 1960. Paralel cu săpăturile s-au efectuat și explorări în zona Buzăului, identificîndu-se încă șapte obiective (fig. 1).

Începînd din anul 1961, s-a transferat centrul investigațiilor în zona primelor dealuri subcarpatice dintre Mizil și Urlați. Îndeosebi în preajma Mizilului s-a constatat prezența unui important centru băștinaș (șase așezări în valea Budureasca, în raza com. Vadu Săpat, la Bozieni, Ceptura etc.). Alte două așezări au fost descoperite pe valea Cricovului Sărat, mai sus de Urlați.

Primele săpături arheologice din raionul Mizil au început în 1961, în așezarea Bozieni 1, apoi la Budureasca 1 și Budureasca 2, încheiate cu un scurt sondaj în necropola de la Ceptura, iar în anul următor (1962), la Budureasca 3 (punctul „La greci”), unde s-a descoperit și prima succesiune stratigrafică de la noi din țară a unor *complexe arheologice Ipotești-Cîndești* din *faze culturale* deosebite.

Extinderea cercetărilor spre vest n-a fost realizată decît prin cîteva tatonări (1962—1963). Din zona Ploieștiului se cunosc totuși mai multe obiective, dar din raionul Tîrgoviște doar o descoperire nesigură.

⁸ Ion Nestor și Eug. Zaharia, în *Materiale*, IV, 1957, p. 190. Ion Nestor, în *SCIV*, X, 1959, 1 p. 54.

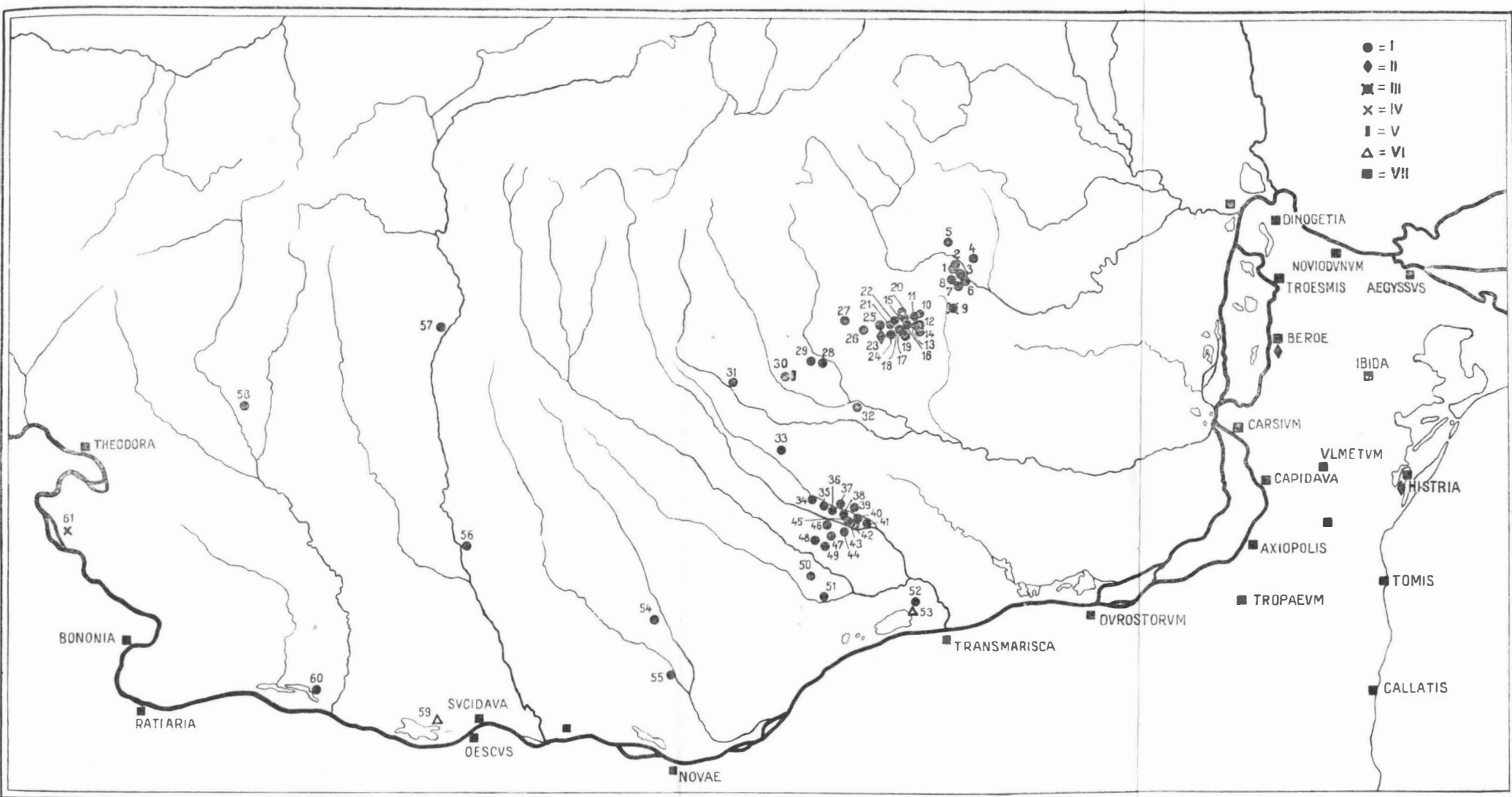

Fig. 1. — Harta teritoriului dintre Carpați și Dunăre în sec. V — VII e. n.

I, așezări de tip Ipotești-Ciudești (sec. V — VII e.n.); II, morminte de inumație (sec. VI — VII e.n.); III, necropolă de incinerare slavă cu clemente Ipotești-Ciudești (sec. VI — VII e.n.); IV, morminte de incinerare slave (sfârșitul sec. VII e.n.); V, mormint de războinic avar (sec. VII e.n.); VI, fibule digitate descoperite întimplător; VII, cetăți bizantine. 1, CÎNDEȘTI 1; 2, Cîndești 2; 3, Cîndești 3; 4, Valea Puțului (?); 5, Lunca Frumoasă (?); 6, Gura Nișcov 1; 7, Poșircești 1; 8, Poșircești 2; 9, Sărata-Monteoru; 10, Ghinoaica 1; 11, Ghinoaica 2; 12, Vadu Săpat 1; 13, Vadu Săpat 2; 14, Vadu Săpat 3; 15, Budureasca 1 („Valea Pietrei”); 16, Budureasca 2; 17, BUDUREASCA 3 („La greci”); 18, Budureasca 4 („Puțul tătarului”); 19, Budureasca 5 („via Oncești”); 20, Budureasca 6 („În Brănești”); 27, Bozi-

eni 1; 22, Bozieni 2; 23, Ceptura de Sus 1; 24, Ceptura de Sus 2; 25, Soimescu 1; 26, Gornet Cricov; 27, Rahova 1; 28, Bereasca 1 (orașul Ploiești); 29, Ploiești-nord (bariera Găgeni); 30, Tirgșor; 31, Brătești (?); 32, Independența (Boros); 33, Butimanu; 34, Străulești; 35, Dămăroaia; 36, Colentina; 37, Lacul Tei; 38, București, str. Ghivan Nicolae; 39, Fundeni-Ostrov; 40, Fundeni Doamnei; 41, Cătești Nou; 42, București, str. Soarelui; 43, București, biserica sf. Ion Nou; 44, București, dealul Mihai Vodă; 45, București, str. Blănari; 46, Ciurel; 47, Militari; 48, Nefliu; 49, Măgurele; 50, Bănești; 51, Moșteni; 52, Radovanu; 53, Căscioarele; 54, Dobrotești; 55, Alexandria; 56, IPOTHEȘTI; 57, Stolui-

Din această parte a Munteniei, o însemnată așezare este cea de la Tîrghșorul Vechi (în mod curent denumit Tîrghșor), unde, prin săpăturile din 1963 (sector D), a fost identificat cel mai vechi aspect cultural Ipotești-Cindești.

În clipa de față, în nord-estul Munteniei (regiunea Ploiești) se cunosc 27 de obiective Ipotești-Cindești sigure și 4 probabile (fig. 1), adică mai mult de jumătate din întregul număr al obiectivelor Ipotești-Cindești din țară.

Date stratigrafice. Înainte de a prezenta conținutul culturii Ipotești-Cindești, precizăm câteva date stratigrafice sesizate în așezările cercetate de noi.

În așezarea Budureasca 3 („La greci”) s-a constatat o suprapunere de trei bordeie ($B_1 - B_5 - B_4$) ale căror detalii stratigrafice, orientare, umplură și conținut cultural le asigură o datare diversă în anumite faze din evoluția culturii Ipotești-Cindești, luată în ansamblul ei.

Deasupra celui mai recent bordei (B_4) din seria celor trei supra-puse, peste o lentilă de pământ galben (intactă) care îl căpăcuia, într-un nivel cenușos, deasupra căruia crescuse humusul prefeudal, s-au descoperit materiale care documentează o altă fază, astfel că la Budureasca 3 se pot distinge patru faze :

— faza I (veche) = faza Budureasca I (B_1)

— faza II (mijlocie) = faza Budureasca II (B_5, B_3)

— faza III (nouă) = faza Budureasca III (B_4, B_2)

— faza IV (cea mai recentă) = faza Budureasca IV (nivelul cenușos și B_6).

Și în alte așezări cercetate (Cindești, Poșircești, Budureasca 1) au fost sesizate unele relații stratigrafice. La Tîrghșor, mai multe bordeie ($B_{2b}, B_{5b}, B_{7b}, B_{13b}$) sînt amplasate pe locul altora mai vechi ($B_{2a}, B_{5a}, B_{7a}, B_{13a}$), a căror groapă nu se umpluse decît parțial) respectîndu-le planul și orientarea.

Tot sub raport stratigrafic sînt semnificative și alte constatări :

La Cindești, Poșircești, Bozieni, Budureasca 1, Budureasca 3 și Tîrghșor, vestigiile de tip Ipotești-Cindești se suprapun sau deranjează resturi Latene.

La Tîrghșor, nivelul de săpare al bordeielor Ipotești-Cindești se situează stratigrafic deasupra nivelului de săpare al unor bordeie cu materiale precerneahoviene (sfîrșitul sec. III — începutul sec. IV e.n.).

În sfîrșit, la Bozieni, Budureasca 3 și Tîrghșor, materiale ceramice de tip Dridu (sau „dridoide”) au fost descoperite doar în stratul de humus care crescuse deasupra așezărilor respective, dar niciodată în bordeiele Ipotești-Cindești.

Revenind la observațiile stratigrafice de la Budureasca 3, pe baza analogiilor pe care le oferă descoperirile de aici cu descoperirile din celelalte așezări cercetate, se pot stabili următoarele apropieri (cu rezerva unor precizări ulterioare) :

a — Tîrghșor (sector D) seria de bordeie „a” — (un ciob și la Budureasca 3) ;

b — Tîrghșor (sector D) seria de bordeie „b” — faza Budureasca I — faza Budureasca II — Budureasca 1 (B_1) — Poșircești (etapa veche) ;

c — faza Budureasca III — Bozieni (B₁) — Budureasca 1 (B₃, B₄) — Budureasca 2 — Poșircești (etapa nouă);
 d — faza Budureasca IV — Cîndești — Budureasca 1 (B₂) — (un ciob și la Budureasca 2).

În lumina acestor date stratigrafice, coroborate cu datele tipologice-stilistice, întreaga evoluție a culturii Ipotești-Cîndești, așa cum o cunoaștem în momentul de față, poate fi împărțită în patru trepte sau faze dezvoltate :

1. — faza Tîrșor = faza Ipotești-Cîndești I
2. — faza Budureasca II = (faza Ipotești-Cîndești II)
3. — faza Budureasca III = faza Ipotești-Cîndești III
4. — faza Cîndești = (faza Ipotești-Cîndești IV).

Conținutul culturii Ipotești-Cîndești. Privită global, cultura Ipotești-Cîndești ni se prezintă ca un tot unitar, în neconținută transformare, bine definit în raport cu celelalte culturi prefeudale din țara noastră.

Așezările acestei culturi, nefortificate, preferă îndeosebi terasa primară a riurilor. Unele așezări se grupează între ele ca un fel de „cătune” ale aceluiași „sat”.

Locuințele, de tipul semibordeiului (deși curent numite bordeie), destul de puține ca număr, par să fie răsfirate. În preajma lor adeseori, apar gropi de bucate în formă de clopot. Groapa bordeiului, adîncă de obicei între 0,50 și 0,90 m, este în genere evasidreptunghiulară în plan, cu dimensiuni care oscilează între 4,00 × 3,50 m și 2,63 × 2,35 m. Obișnuit însă, latura lungă se înscrie între 3,00 și 3,50 m. Podeaua este relativ plană și neamenajată.

Partea aeriană a locuințelor, construită din birne bine fățuite și îmbinate la colțuri în sistemul cozii de rîndunică, se sprijinea cel mai adesea pe tălpi puse la nivelul solului antic sau la nivelul podelei bordeiului. Pereții de birne erau susținuți și de pari, unele bordeie avînd pari atît în colțuri, cît și pe mijlocul laturilor, iar altele doar pe mijlocul laturilor și unul în centru. În bordeiul atribuit fazei Budureasca I și în bordeiele de la Cîndești nu s-au descoperit urme de pari, iar la Budureasca 1 e greu de apreciat situația reală. În multe cazuri s-a putut observa că pereții fuseseră „tencuiți” cu lut galben fără paie. Referitor la acoperiș, e bine să considerăm datele încă neîmplinite. Asupra altor elemente — ferestre, tavan — nu se poate afirma nimic. Cît privește intrarea în locuință, nu am surprins nicăieri urme de gîrlici.

Exceptînd bordeiul de la Bozieni, care era *fără vatră sau cuptor*, toate bordeiele aveau la nivelul podelei în unul din colțuri (N,NE sau NV) un *cuptor de piatră* (pietrar) cu boltă, cu baza în formă de potcoavă sau în formă de cutie dreptunghiulară, în ambele cazuri vetrele lor fiind sau albiate, sau plane (la Cîndești doar plane).

La Budureasca 3, deasupra unui pietrar (B₂) fusese construită o tavă de lut, iar în două bordeie (B₃, B₅), lîngă pietrar, fusese îngropat parțial un vas „pentru provizii”.

Doar două bordeie (B₄, Budureasca 3 și B₄, Budureasca 1) aveau în locul pietrarului o *vatră deschisă*, plană, evasirotundă, neamenajată.

O astfel de vatră apare, alături de pietrar, și la Tirgșor (B_{5a}, pe ea găsin-du-se fragmente de țest), și la Budureasca 3 (B₂).

Însoțind pietrarul, în unele bordeie (Cindești, Budureasca), au apărut și cuptoare „pentru turte”, în formă de calotă sferică (diametrul de circa 1,00 m), scobite la o anumită înălțime în peretele de lut al bordeiului, în afara perimetrului său.

Uneltele și obiectele mărunte descoperite sînt foarte rare.

Din piatră : o rîșniță (*catillus*) ; arcere (cute) din rocă verzuie sau din gresii plate de prund. *Din os* : sule și o placă dreptunghiulară ca o plăsea. *Din fier* : cuțite, o dălțiță, obiecte cu aspect de „cuie”, catarama. Amintim și urma unei cazmale, descoperită la Budureasca 3. *Din bronz* : fibule, o aplică aurită, o scoabă-dălțiță. *Din aramă* : fragmente de tablă, un „cui” și sîrme. *Din argint* : un colan. *Din sticlă* : pandantive, mărgelile *poliedrice*, mărgelile *în formă de pară* cu *millefiori* albe și incrustație din foiță de aur, mărgelile *în formă de colac*, îngemănate, o piesă pentru incrustat. În sfîrșit *din lut* : o mărgea biconică, fusaiole și mai ales, vase.

Fusaiolele din complexe Ipotești-Cindești sînt lucrate dintr-o pastă fină, săpunoasă, fără nisip sau cioburi pisate. Predomină tonurile închise, negrii-cafenii, cafenii-castanii, pină la negricios sau roșcat. Forma lor este variată, predominînd cele bitronconice scunde și bitronconice înalte (foarte probabil caracteristice fazei Ipotești-Cindești III). Unele au decor striat.

Olăria culturii Ipotești-Cindești, după felul în care a fost lucrată, este de două feluri :

- *categoria I*, ceramică lucrată la roată ;
- *categoria II*, ceramică lucrată cu mîna.

Ceramica lucrată la roată are trei subcategorii :

— *subcategoria I A* : roată repede (de picior). Vase cu arhitectură precisă. Pereții (de obicei subțiri), de grosime egală cu fundul plat sau cu umbo, au „coaste” în interior și ușoare văluriri în afară. Arderea primară foarte bună ; culoarea vaselor în funcție de subspecii.

— *subcategoria I B* : roată încetinită (probabil de mîna, cu turație mare). Vasele ca mai sus, doar că peretele se îngroașă, fețele lui devenind lise (cel mult, foarte slab vălurite înăuntru). Arderea primară bună, dar cîteodată inegală ; vase cafenii-castanii, castanii-slab-cărămizii, cu reflexe gălbui sau negricioase ; miezul cîteodată mai închis la culoare.

— *subcategoria I C* : roată înceată (de mîna, cu turații inegale) ; vase, cu o excepție-două, imprecis conturate (mai ales la gură), cu peretele gros și inegal, cu fundul masiv, albiat sau ogival înăuntru. Interiorul vaselor e parcă plămădit, deși exteriorul e netezit cu paleta. Ardere slabă spre bună ; vasele, negricioase, foarte rar cu reflexe cafenii ; miezul negru.

După felul pastei folosite, există trei specii de bază (cifra speciei se adaugă siglei subcategoriei) :

- 1 = lut amestecat cu nisip ;
- 2 = lut amestecat cu pietricele ;
- 3 = lut amestecat cu cioburi pisate.

Subliniem că din subcategoria I A (roată repede) nu cunoaștem specii pure din pastă cu pietricele (I A₂) și din pastă cu cioburi pisate (I A₃), ci doar specii hibride (I A₁₋₂, I A₁₋₂₋₃).

Dintre speciile subcategoriilor, doar cea cu nisip, a vaselor lucrate cu roata repede (specia I A₁), cunoaște următoarele variante (subspecii), în funcție de modul coacerii vaselor :

— varianta I A_{1a} — *ceramică cenușie*, asemănătoare celei „ciment” din sec. III—IV e.n. Frecvența sa : foarte rară.

— varianta I A_{1b} — *ceramică slab-cărămizie-cafenie* sau *castanie* (adesea cu nuanțe negricioase), asemănătoare ceramicii bizantine de uz curent din sec. VI e.n. Frecvența : net dominantă.

— varianta I A_{1c} — *ceramică intens roșie* (ca cea romană sau bizantină de calitate mai bună). Frecvența : rară și atestată doar în faza Budureasca III.

Ceramica lucrată cu mâna (categoria II) vădește — clar la antipozi — două tehnici de lucru diferite :

— *tehnica A*, în care vasele sînt lucrate îngrijit, prin rotirea mîinii înăuntrul lor ; arhitectura e relativ precisă, cîteodată corectată cu paleta, au fundul plat și subțire, imitînd vasele lucrate la roată (menționăm că unele vase de acest soi vor fi fost chiar lucrate cu roata înceată).

— *tehnica B*, în care vasele, executate neglijent, au virci verticale înăuntrul lor, fundul fiind mult îngroșat și mai adesea ogival în interior.

Indiferent de tehnică, ceramica categoriei II are tot trei specii de bază :

— specia II₁ = lut cu nisip ; rară ; are două variante :

— II_{1a} = lut cu nisip-zgrunțuros ;

— II_{1b} = lut nisipos-făinos ;

— specia II₂ = lut cu pietricele ; foarte rară ;

— specia II₃ = lut cu cioburi pisate ; net dominantă (caracteristică Munteniei de NE). Și specia II₃ cunoaște două variante :

— varianta II_{3a} = ceramică săpunoasă la pipăit (mult mai rară) ;

— varianta II_{3b} = ceramică aspră la pipăit (mult mai frecventă).

Și în cadrul ceramicii categoriei II se găsesc specii hibride : II₁₋₂, II₁₋₃ etc.

În afara celor două categorii ceramice, în multe complexe Ipotești-Cîndești din fazele I—III se întilnește ceramică bizantină de import (categoria III). Din faza IV (Cîndești) lipsește.

După descrierea globală din punct de vedere tehnic a ceramicii Ipotești-Cîndești, vom trece la prezentarea ei pe faze culturale, așa cum le-am stabilit în funcție de rezultatele stratigrafice de la Budureasca 3.

Faza Tîrgșor = *faza Ipotești-Cîndești I*. Reprezentative sînt materialele de la Tîrgșor, sector D, seria de bordeie „a”.

Privitor la ceramica lucrată la roată, se folosește atît roata repede (I A), cît și — mult mai rar — cea înceată (I C).

Vasele primei serii (I A) sînt lucrate atent, din lut cu nisip (variantă cărămizie-castanie I A_{1b}), cîteodată și cu rare pietricele (variantă hibridă I A_{1b-2}). Varianta cenușie (I A_{1a}) n-a fost surprinsă în condiții clare, iar cea intens roșie (I A_{1c}) lipsește.

Forme: tipică — oala fără toartă⁹, cu umeri largi și boltiți, fără gît (sau care abia-abia începe să se contureze), cu gura foarte scundă, în continuarea curburii umărului, deși mai întotdeauna clar detașată de rest prin buza frecvent teșită, ades puțin oblic spre înăuntru, trasă ușor în afară (cu profil triunghiular, unghiular sau de cioc de botgros) sau cu muchiile rotunjite (cu profil de evasimulură). Decorul lor: văluriri sau

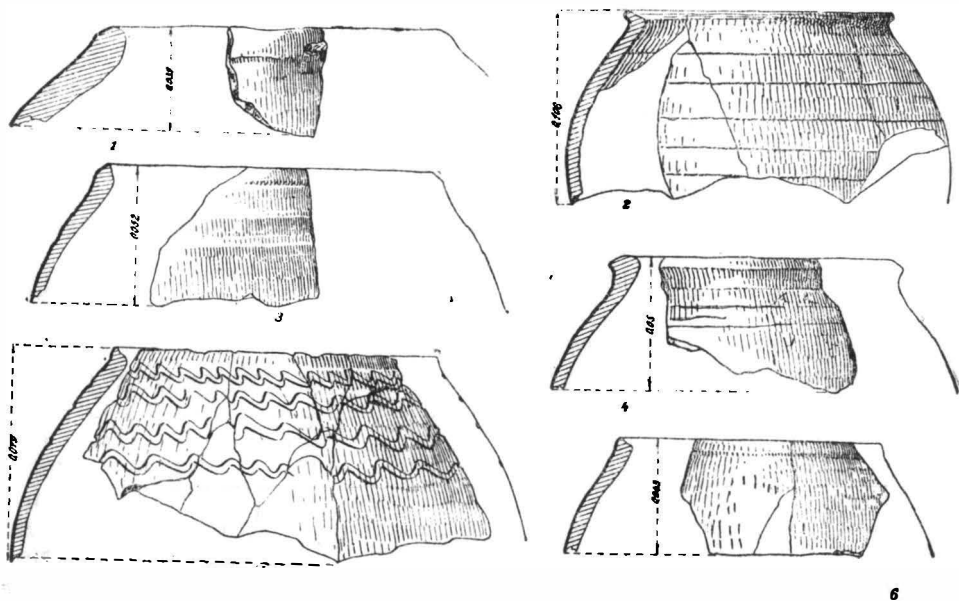

Fig. 2. — Ceramică din faza Ipotești-Cindești I. 1, ceramică lucrată cu mîna, (specia I IIab); 2 — 4, 6, ceramică lucrată cu roata repede (specia I A1b); 5, ceramică lucrată cu roata înceată (specia I C₃). 1, de la Budureasca 3 („La greci”); 2 — 6, de la Tîrgșor.

slabe canelări circulare ușor distanțate, provenite de la lucrul la roată, grupate mai ales în partea superioară (fig. 2/2—4,6) (un caz de canelură pe linia gîtului și altul de striuri executate cu pieptenele, neasigurate stratigrafic).

Vasele la roată înceată (IO) sînt din lut cu cioburi pisate (IO₃, cîteodată și cu fire de nisip sau rare pietricele: IO₁₋₃, IO₂₋₃). Absolut tipice sînt oalele cu un contur ovoidal, cu umeri boltiți, fără gît, cu gura în continuarea curburii umărului, cu buza teșită puțin oblic spre interior și trasă ușor în afară, unde se subțiază (evident, imită forma vaselor la roata repede). Decorul lor este format din 3 sau 4 linii în val suprapuse, aplicate imediat sub gură. Vasele de acest tip, prezentînd caractere distincte, pot fi numite vase ovoidale de tip Tîrgșor lucrate cu roata înceată (fig. 2/5). Altă formă de vas lucrat cu roata înceată pare să aibă profil de borecan.

⁹ Fragmente de toartă, foarte sporadic (Tîrgșor).

Ceramica lucrată cu mîna, mai ales din lut cu cioburi pisate (specia II₃) și, rar, din lut cu cioburi pisate și fire de nisip sau pietricele (specii hibride: II₍₁₋₁₃₎, II₍₂₋₁₃₎), cunoaște doar forma de oală.

Un tip e borcănașul aproape tronconic, foarte slab gîtuit spre marginea care se înalță puțin și se evazează abia perceptibil, terminîndu-se printr-o buză ușor subțiată, mai curînd rotunjită decît teșită (tehnică B).

Alt tip este oala cu porțiunea buză-gît-umeri avînd profilul în formă de S. Pe un ciob dintr-un astfel de vas apar două litere, MC sau MO, realizate prin înțepături succesive, rotunde, mici și apropiate.

Ambele forme au frecvent fundul plat, aproximativ de aceeași grosime cu pereții.

În faza Ipotești-Cindești I, ceramica la roată (categoria I) preponderază față de cea lucrată cu mîna (categoria II), dar la Tîrșor, într-un bordei, raportul e invers¹⁰.

Subliniem că în această fază nu am descoperit pînă azi tigăițe. Importuri bizantine frecvente (ceramică, fibule).

Faza Budureasca II (= faza Ipotești-Cindești II). O ilustrează descoperirile de la Tîrșor (seria de bordeie „b”), de la Budureasca 3 (faza I și II), Budureasca 1 (B₁) și Poșircești (etapa veche).

Caracteristică e execuția atentă a vaselor lucrate cu roata repede (subcategoria I A), mai ales cărămizii-castanii și din lut cu nisip (subspecia I A_{1b}), mult mai rar cenușii (subspecia I A_{1a}). Subspecia roșie (IA_{1c}) lipsește. Ceramică la roata înceată nu s-a găsit în condiții stratigrafice sigure.

În privința formelor, la un tip de oală cu corpul alungit, ușor bitronconic-rotunjit, se constată creșterea înălțimii umerilor (în raport cu umerii vaselor din faza precedentă), care devin ceva mai decurbați, condiționînd apariția unui gît propriu-zis, oricît de slab conturat ar fi, scos în evidență și de gura care se detașează ușor de rest printr-o buză scurtă (nu prea lată), răsfrîntă oblic (fig. 3/3) sau îngroșată, cu profil triunghiular (fig. 3/1).

Alt tip e oala cu corp piriform, cu umerii curbați, cu gît distinct, cilindric (deși scund), cu buza puțin îngroșată, foarte slab șanțuită de jur împrejur (fig. 3/2).

Decorul: striuri superficiale, executate cu neregularitățile paletelor, mai ales pe gît, sau ușoare denivelări executate în timpul lucrului la roată. Doar la primul tip de oală este atestat mănunchiul de 2—3 caneluri pe umeri. Unele vase aveau capace de lut cu buton, lucrate la roată.

La ceramica lucrată cu mîna (categoria II) se observă că mai ales în această fază se grupează fragmentele aparținînd speciei II₂ (lut cu pietricele) și cele lucrate în tehnica A (nu cu mult mai frecvent decît în faza Tîrșor, dar mult mai mult decît în faza următoare, Budureasca III).

Ca forme, se cunosc oale, tigăițe și un opaiț.

Dintre tipurile de oale sînt precizate: oale care imită vasele ovoidale de tip Tîrșor; oala cu corp piriform, umăr boltit, gura relativ înaltă și

¹⁰ Materiale Ipotești-Cindești I, la Ipotești, Cernica (inedite; inf. Gh. Cantacuzino) și Militari-Cîmpul Boja.

buza răsfrintă oblic și netezită; oala cu umerii mai scurți, cu gura mai largă, cu marginea mai înaltă, aproape verticală, și buza rotunjită sau teșită.

Un tip de vas cu corp alungit, cu umerii prelinși și gura largă, cu buza dreaptă (netezită în partea superioară), creînd iluzia unui gît foarte scund (fig. 3/4), pare a se apropia de formele unor vase de tip Korceak.

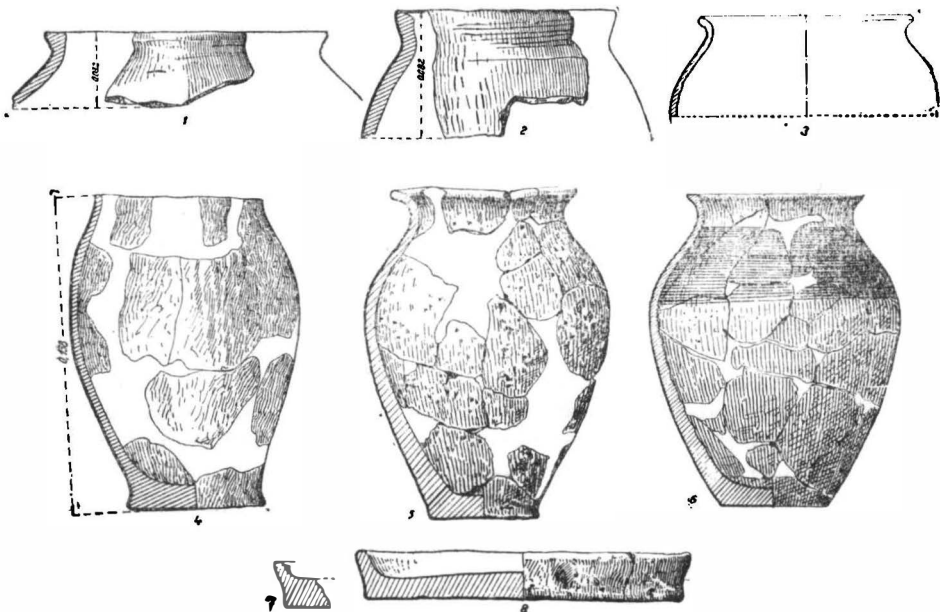

Fig. 3.—*Ceramică din faza Ipotești-Cindești II*. 1 — 3, ceramică lucrată cu roata repede (specia I A_{1b}); 4, ceramică lucrată cu mâna (specia II_{3b}). *Ceramică din faza Ipotești-Cindești III*. 5, vas lucrat cu mâna (specia II_{3b}); 6, vas lucrat cu roata repede (specia I A_{1b}); 7, 8, tigăițe (specia II_{3a} și specia II₁). 1, 7, de la Budureasca 3 („La greci”); 3, 8, de la Budureasca 1 („Valea Pietrei”); 2, 4, de la Tirgșor; 5, 6, de la Bozieni.

Tigăițelor din această fază pare să le fie caracteristică bordura scundă unită în unghi drept cu fundul (fig. 3/7). Pasta lor conține nisip sau cioburi pisate (II₁, II₃).

Preponderența ceramicii lucrate cu roata (categoria I) asupra celei lucrate cu mâna (categoria II) se menține și în această fază¹¹, existînd și excepții (două bordeie la Budureasca 3 și cel de la Poșircești). Sînt atestate și importuri bizantine (ceramică, podobe).

Faza Budureasca III = faza Ipotești-Cindești III. Documentată prin descoperirile de la Budureasca 3 (faza III), Bozieni (B₁), Budureasca 1 (B₄), Budureasca 2 (B₁, B₂) și Poșircești (etapa nouă).

Pentru ceramica la roată caracteristice sînt vasele lucrate cu roata repede (subcategoria I A), castanii-cărămizii, din lut cu nisip (subspecia

¹¹ Ipotești-Cindești II, la Ipotești, Militari-Cimpul Boja, Străulești, Tirgșor (sector B), Sărata-Monteoru și, sporadic, Cățelu Nou. Foarte probabil și la Ciurel.

I A_{1b}). Subspecia cenușie (I A_{1a}) aproape dispăre (cîteva cioburi). E atestată iarăși, în mod sigur, roata înceată (I C).

Se ivesc acum pentru prima dată :

— subspecia roșie (I A_{1c}) (rară) și specia hibridă din lut cu nisip, pietricele și cioburi pisate (I A₁₋₂₋₃, foarte rară) lucrate cu roata repede ;
— specia I B₃ (lut cu cioburi pisate, lucrate cu roata încetinită), documentată doar la Budureasca 3 (B₄) și Budureasca 1, prin cîte un ciob, două.

Chiar și la produsele roții de picior (subcategoria I A) se observă tendința de a nu crea „coaste” în interior, ca peretele să fie mai neted și mai gros, iar unele funduri sînt masive, cîteodată modelate de-a dreptul grosolan (fig. 3/6).

Formele lucrate la roată (indiferent de subcategorie) continuă și dezvoltă formele din faza precedentă.

Cele lucrate cu roata repede conturează tot mai bine gitul (acum relativ înalt și perfect cilindric sau ușor lărgit spre bază și gură — în acest caz buza e răsfrîntă, elegant, mult în afară — ori puțin tronconic, adesea diferențiat de umeri printr-un ușor prag), buzele fiind bine dezvoltate și mai ales șanțuite (doar vasele cu gît perfect cilindric au buza îngroșată cu profil triunghiular) sau mult răsfrînte în afară și adesea îngust-șanțuite de jur împrejur în exterior, căpătînd un profil binar. În decor se folosește mai sporit mănunchiul de 3—6 caneluri pe gitul și începutul umerilor vasului (apar acum și canelurile late) ; la fel și striurile mărunte și superficiale (executate cu paleta), care acum coboară și pe umeri ; abia acum sînt precizate clar striurile adînci și dese, făcute cu pieptenele pe gitul și, mai ales, pe umerii vasului (fig. 3/6) ; tot acum, doar la Bozieni, coastele de pe exteriorul vaselor sînt și ele striate cu pieptenele. Se pare că și striul elicoidal cu pasul mare (2 cm), care acoperă corpul vaselor pînă aproape de fund, apare tot de pe acum.

Mai multe oale de la Budureasca 1 cu corpul ușor bitronconic-rotunjit, lucrate cu roata înceată (categoria I C) au buza foarte scurtă și puțin diferențiată, rotunjită și incizată pe partea interioară (imitînd șanțuirea) ; decorul lor e friza formată mai ales din trei valuri simple suprapuse, încadrate de două linii drepte, plasată pe umerii vaselor (fig. 4/1), concepție ce amintește decorul vaselor slave din Transilvania.

Ceramica lucrată cu mîna (categoria II) surprinde prin neglijența sa chiar și la vasele care imită perfect prototipuri lucrate la roată. Predomină cu puțin tehnica B. Sporește puțin folosirea lutului cu nisip (specia II₁), dar cel cu pietricele (specia II₂) aproape dispăre. (Bineînțeles larg folosit e tot lutul cu cioburi pisate — specia II₃ —, ca în toate fazele și așezările Ipotesti-Cindești din NE Munteniei.)

Ca forme, se întîlnesc atît oale cît și tigăițe.

Dintre oale (fig. 3/5), se disting cele care imită perfect prototipuri lucrate cu roata repede (vezi mai sus formele lor) ; nu se omite nici îngusta șanțuire circulară exterioară a buzelor, nici șanțuirea mai lată dinăuntru guri vaselor, nici îngroșarea unor profile de buze. Fundurile se remarcă printr-o masivitate exagerată uneori, dar sînt și funduri subțiri.

Și la tigăițe se constată îngroșarea bordurii (fig. 3/8), care pare să se evazeze, și a fundului. Un fragment de la Bozieni are adâncituri pe buză.

Și în această fază¹² ceramica lucrată la roată este tot preponderentă față de cea lucrată cu mîna (doar la Budureasca 2 și Poșircești în favoarea celei din urmă).

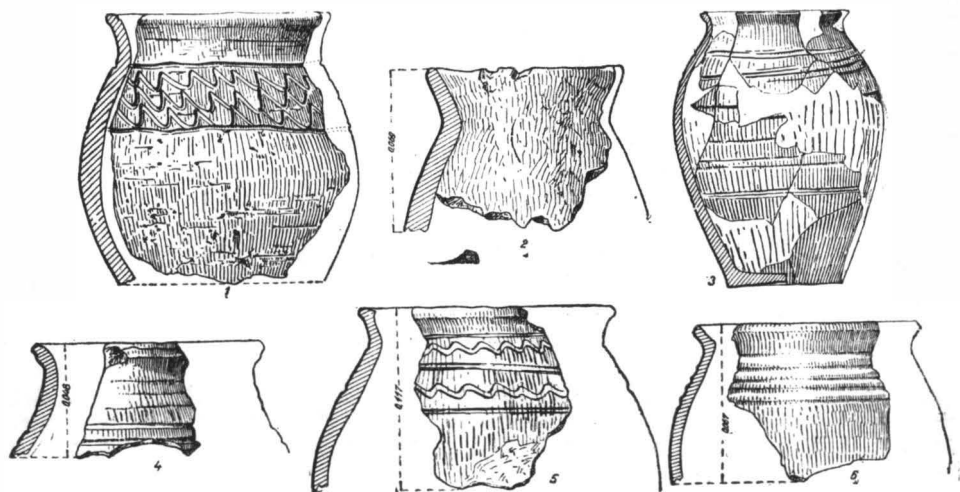

Fig. 4. — Ceramică din faza Ipotești-Cindești III. 1, vas fragmentar lucrat cu roata înceată (specia I C₁). Ceramică din faza Ipotești-Cindești IV. 2, ceramica lucrată cu mîna (specia II_{3a}); 3 — 6, ceramică lucrată cu roata încetinită (5 = specia I B₃; celelalte, specia I B₁). 1, de la Budureasca 1 („Valca Pietrei”); 4, de la Budureasca 2; 3, de la Budureasca 3 („La greci”); 2, 5, 6, de la Cindești.

Subliniem masivitatea importurilor bizantine (amfore, străchini, urcioare, podoabe).

Faza Cindești (= *faza Ipotești-Cindești IV*). Este înfățișată de materiale de la Cindești și de cele din stratul cenușos și din bordeiul 6 de la Budureasca 3 (faza Budureasca IV).

Caracteristică e predominarea vaselor lucrate cu roata încetinită (subcategoria I B). Roata repede e atestată mai rar și numai prin subspecia castanie (I A_{1b}), aceeași ca și în faza precedentă, iar roata înceată doar printr-un ciob, două.

Vasele la *roata încetinită* se remarcă printr-o mai largă folosire a pastei de cioburi pisate (specia I B₃), deși vasele din lut cu nisip (specia I B₁) sînt încă superioare numeric; pasta cu pietricele (specia I B₂) e constatată printr-un singur fragment. De remarcat că, indiferent de specie, execuția este atentă, păstrînd detaliile ceramicii lucrate cu roata repede.

Formele și decorul (fig. 4/3—6) sînt comune tuturor subcategoriilor (I A, I B, I C), cu precizarea că friza cu val simplu între linii drepte a

¹² În faza Ipotești-Cindești III, cultura se diversifică. Materiale la Dămăroaia; Tîrgșor, sector II A; Militari-Cîmpul Boja; Gura Motrului; multe la Sărata-Munteoru, Stiăulești și Ciurel; cîte un ciob la Ipotești și Cățelu Nou.

apărut doar într-un caz (pastă cu cioburi pisate — I B₃). Se cunosc oale cu pîntece rotund și fund ușor profilat, oale cu corp vag-bitronconic-rotunjit, cu ecuatorul ceva mai sus de jumătate, oale piriforme cu gît cilindric înalt și buza îngroșată triunghiular sau răsfrîntă crizantal. Buzele primelor tipuri sînt late și întotdeauna șanțuite, cele mai multe cu profil binar sau chiar treflat (tipic pentru această fază). Decorul folosit : pe gît și umeri mănunchiul de 4-5 caneluri, striuri superficiale executate cu neregularitățile paletelor, vălurirea peretelui (caneluri late degenerate sau doar tradiția lor), friza cu val simplu între linii drepte ; friza formată din trei benzi striate, în val, suprapuse ; pe corpul vaselor : striurile—coaste orizontale și striul elicoidal care coboară de sub gît pînă aproape de fund. Pe un vas apare un semn în formă de Y.

Ceramica lucrată cu mîna (categoria II) se distinge prin diversitatea facturii sale și prin slab conturata arhitectură.

Frecvent e lutul cu cioburi pisate (specia II₃), dar mai ales aici, la Cîndești, apare varianta săpunoasă (II_{3a}), deși mult mai rară decît cea aspră (II_{3b}), și cea nisipoasă-făinoasă (II_{1b}).

Formele redau tipuri de oale și tigăițe.

Se constată oale cu gura largă, umeri prelinși, gît foarte scurt, aproape cilindric, oale „butuc”, însă cu corpul mai alungit decît în faza anterioară (fig. 4/2), oale cu corp piriform, umăr boltit, buza relativ înaltă, răsfrîntă oblic în afară și netezită ; oala piriformă cu gît cilindric buza îngroșată cu profil triunghiular și oala-borcan scundă, cu fundul lat, cu corpul aproape cilindric. Fundurile sînt fie plate și subțiri (adesea cu umbo), fie masive, ogivale în interior, tronconice sau profilate în afară (netezirea buzelor e mai puțin frecventă decît în fazele anterioare).

Profilul unei tigăițe e foarte scund și foarte evazat, iar al alteia în formă de L. În genere materialul la roată (repede sau încetinită) e la paritate cu cel lucrat cu mîna, dar într-un caz (B₂) s-au găsit multe vase lucrate la roată (I B mai ales), iar în altul (B₇) aproape numai cu mîna¹³. Importuri bizantine lipsesc.

Datarea culturii Ipotești-Cîndești. După datele stratigrafice, cultura Ipotești-Cîndești nu poate fi mai veche decît începutul secolului al V-lea e.n. (materialele postcerneahoviene de la Tîrșor) sau mai nouă decît secolul al IX-lea e.n. (materialele „dridoide”), dar conținutul ei se opune unei datări atît de largi.

Faza Tîrșor = faza Ipotești-Cîndești I se poate data în ultima treime a secolului al V-lea și începutul secolului al VI-lea e.n.

Faza Budureasca II (= faza Ipotești-Cîndești II) centrează secolul al VI-lea e.n.

Faza Budureasca III = faza Ipotești-Cîndești III poate fi datată în ultima treime a secolului al VI-lea și primele decenii (unul, două) din secolul al VII-lea e.n.

Faza Cîndești (= faza Ipotești-Cîndești IV) se plasează în secolul al VII-lea e.n., neatingînd probabil sfîrșitul veacului.

¹³ În restul țării, Ipotești-Cîndești IV este foarte slab documentat. Cîteva cioburi la Ipotești. Mai consistent la Cățelu Nou. De la Sărata Monteoru nu sînt publicate materiale absolute tipice.

Apartenența etnică a culturii Ipotești-Cîndești. După ce am cunoscut evoluția culturii și datarea ei, faptele ne obligă să reținem în procesul atribuirii sale etnice doar pe băștinași și pe slavi. Conținutul culturii e însă și mai explicit.

Ceramica lucrată cu *roata repede* vă dește că populația care a creat-o nu poate fi decît *populația băștinașă daco-romană* descendenta celei care și cea care a păstrat un strîns contact permanent (din secolul al III-lea pînă în secolul al VI-lea e.n. inclusiv) cu civilizația dunăreană romană și apoi bizantină.

Din ceramica lucrată cu mîna sînt de atribuit băștinașilor : 1) vase lucrate în tehnica A ; 2) cele ce imită forme lucrate cu roata (astfel de vase lipsesc din complexe pur slave) ; 3) vase care reproduc aproape aidoma forme din secolul al IV-lea e.n. ; 4) vasele din pastă „săpunoasă” (II_{3a}), asemănătoare speciei „cretoase” carpice ; 5) vasele de tradiția Latînului local. Aceste elemente reprezintă *substratul carpo-dacic* (slab atins de romanizare), a cărui vigoare descrește în timp, dar crește în spațiu, de la vest la est.

Ceramica lucrată cu roata încetinită sau încetă poate naște iluzia că e de atribuit global slavilor, dar faptele se opun. Ea e documentată chiar din faza Ipotești-Cîndești I, prin forme de vase locale, cu decor și factură locale, din cea mai uzitată materie primă locală : pasta cu cioburi pisate (cu cît mai spre est, cu atît mai săpunoasă). Materialele de acest gen, lucrate în prima fază cu roata încetă, iar în fazele III-IV cu roata încetinită, ar putea fi puse pe seama *aborigenilor carpo-daci romanizați*.

Cum pot fi totuși precizate elementele slave ? Cuptorul de piatră (pietrarul) e totuși romanic¹⁴, tava de lut („vatra portativă”), e mai veche la noi (secolul al VI-lea)¹⁵ decît în mediul slav (secolele VIII-IX)¹⁶. Chiar și originea tigăițelor ne pare deocamdată incertă¹⁷. Doar un vas lucrat cu mîna de la Budureasca 3 (din faza Budureasca I) și un altul de la Tirgșor (fig. 3/4), prin factura și forma lor, par legate de tipul Korceak¹⁸.

În faza a III-a însă, o serie de schimbări (înmulțirea tehnicii B ; vasele primitiv lucrate cu roata încetă, avînd ca decor friza din trei linii în val, între două linii drepte (fig. 4/1), decor ce stă la baza celui al vaselor slave din Transilvania¹⁹), pot fi puse pe seama slavilor, prezența lor²⁰ repercutîndu-se și asupra olăritului băștinaș cu roata repede (pastă hibridă).

¹⁴ I. Niederle, *Славянские древности*, Moscova, 1956, p. 263-265. Pietrare preslave la Alcedar, R.S.S. Moldovenească (sec. III-IV e.n.), iar la noi, la Bezid (sec. IV e.n.) și Budureasca (inedit ; sec. IV e.n.), iar prin corespondentul lor în lut cruțat la Chilia (sec. III e.n.), Alexandria și Cavadinești (sec. IV e.n.). (Antecedente și la daci). Din sec. VI e.n., neslave, la Garvăn și Bratei (inedite ; inf. prof. I. Nestor).

¹⁵ La Budureasca 3 și Ciurel.

¹⁶ Mircea D. Matei, în *SCI V*, X, 1959, 2, p. 423-424 ; Jaroslav Kudrunáč, în *Arheologia Moldovei*, I, 1961, p. 232. Tăvi pe cuptor, abia din sec. IX-XII e.n., la Garvăn, Lukaševka, Lipinsk.

¹⁷ O tipsie dacică (inedită) la Poșircești în raionul Buzău. La Alexandria (sec. IV e.n.), una lucrată cu roata. Tigăie din bronz la Sucidava (sec. VI e.n.) ; de aici, poate, inspirația.

¹⁸ V. P. Petrov, în *Археология*-Kiev, XIV, 1962, p. 9 și 15, idem, în *MIA*, 108, 1963, p. 35, fig. 9/2-3 ; I. P. Rusanova, în *MIA*, 108, 1963, p. 46 și fig. 7/3.

¹⁹ Cf. Bezid, Teiuș, Nușfalău.

²⁰ Atestată și de unele vase tipic slave de la Sărata-Monteoru, Ciurel, Cățelu Nou.

I A₁₋₂₋₃; îngroșarea pereților și a fundurilor care devin masive, câteodată de-a dreptul plămădite).

În faza a IV-a (Cîndești), ceramica la roată continuă elementele de bună factură romanică. Aspectul vaselor își recapătă în cele din urmă unitatea, indiferent la ce fel de roată sînt făcute (mai ales *roata încetinită*). Fenomenul ar putea sugera degajarea mediului local prin plecarea grosului slavilor peste Dunăre și asimilarea celor rămași.

Revenind la ansamblul culturii Ipotești-Cîndești, se poate afirma că ea este cultura materială cu aspect rural a populației locale din veacurile V-VII e.n., care s-a păstrat numeroasă, schimbîndu-și din timp în timp modestele ei așezări formate dintr-un număr mic de semibordeie, îndeletnicindu-se mai ales cu agricultura și păstoritul, dar practicînd și meșteșugurile (fierăritul, lemnăritul, olăritul, cojocăritul, torsul)²¹.

Această cultură cu adînci rădăcini locale, reliefate de inventarul ei, s-a cristalizat în spațiul de la sud de Carpați printr-o continuă evoluție și neîntreruptă asimilare organică a elementelor de cultură provincial-romane tîrzii și apoi bizantine. Ea reprezintă de fapt o ramură a culturii timpurii bizantine, mult mai puțin fastuoasă, dar tot atît de tenace în a păstra și dezvolta trăsăturile sale tipic romanice²². Contactul permanent²³ cu lumea sud-dunăreană a determinat ca această ramură să urmeze un ritm de dezvoltare corespunzător celui din imperiul sud-dunărean (în forme mult mai modeste și schematizate), așa încît se poate spune că, în mare măsură, cultura Ipotești-Cîndești este rezultatul acestui contact.

În întinsa arie de răspîndire a culturii Ipotești-Cîndești, fluxul permanent al elementelor culturale timpurii bizantine, cărora cultura menționată le datorează unitatea, s-au grefat — de la caz la caz — pe un fond local cu trăsături proprii, situație care a condiționat existența a două aspecte regionale: în vest, *aria Ipotești*, arie dacică, iar în est, *aria Cîndești*, arie carpică. Aria vestică se caracterizează prin folosirea aproape exclusivă a lutului cu amestec de nisip la manufacturarea vaselor și prin utilizarea, în principal, a cuptorului scobit într-un bloc de lut cruțat, preluat de la purtătorii culturii Chilia²⁴. În aria estică, *aria Cîndești*, se folosește aproape numai lutul cu cioburi pisate la vasele făcute cu mîna (material care pătrunde și la vasele lucrate cu roata), avînd o răspîndire cvasigenerală cuptorul de piatră (pietrarul)²⁵. Cum e și firesc, între aceste două arii nu se poate trage o linie de demarcație netă, fapt dovedit de așezările Ipotești-Cîndești din preajma Bucureștilor²⁶, unde,

²¹ Despre necropolele acestei populații: la Ceptura, inhumăți orientați E-V (romanici? ca la Histria, Piatra Frecăței). Inventar: un cercel de argint cu pandantiv stelat (amintit în *Romanoslavica*, IX, 1963, p. 510, ca fiind de la Ipotești) și o brățară de bronz cu capetele îngroșate, cu analogii curente în mediile sec. VI e.n.

²² Ceramica cenușie, fină, lustruită lipsește.

²³ Cultural, dar și economic: monede din sec. VI e.n., la Ceptura și Buzău-Drăgaica (inf. B. Mitrea).

²⁴ Cf. Sebastian Morintz, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 517, fig. 4.

²⁵ Vezi nota 13.

²⁶ Ciurel, Străulești, Militari, Cățelu Nou etc. (aria mixtă Ciurel).

alături de tipul de cuptor caracteristic *ariei vestice*, *Ipotești*, apare, într-un procent variat, lutul cu cioburi pisate la vasele lucrate cu mâna. Din acest punct de vedere, socotim ca justă denumirea de *cultură Ipotești-Cindești*, căci ea este în stare să ne reprezinte exact situația reală din spațiul dat. Folosirea conceptului de *cultură Ciurel* pentru totalitatea manifestărilor de tip Ipotești-Cindești ne pare mai puțin indicată.

După precizarea celor două aspecte regionale, e semnificativ că în aria *Ipotești* slavii sînt atestați prin vase aparținînd tipului Praga (lut cu nisip), iar în *aria Cindești* prin materiale atribuite tipului vechi Korceak (lut cu cioburi pisate). Poate e de admis o foarte rapidă adaptare a slavilor la mediul local, în cadrul fenomenului de *simbioză* cu pămîntenii, dat fiind faptul că urmele celor dintii sînt atît de greu de identificat în ansamblul culturii Ipotești-Cindești. Cert este că prezența slavilor nu pare să tulbure cu nimic evoluția culturii locale din faza Ipotești-Cindești II. Abia în faza următoare, Ipotești-Cindești III, atît în cultura băștinașilor, cît și, mai ales, în cea a slavilor intervin schimbări (amintite la timpul lor) care arată începutul *sintezei* daco-romano-slave, cu rezultatul azi bine știut: pe cînd infuzia slavă colorează doar mediul local, dîndu-i mai multă varietate, fondul autohton se răsfrînge covîrșitor în cultura slavilor, indicînd asimilarea lor. Îmbogățit și învingător, acest fond local își recapătă echilibrul în ultima fază Ipotești-Cindești. El va transmite mai departe culturii ulterioare străromînești de tip Dridu elementele de bază ale conținutului său²⁷: tipul de locuință (semibordeiul), tipul de cuptor (pietrarul), tehnica olăritului (cu roata încetinită) și decorul ceramicii (striul elicoidal, striurile executate cu pieptenele, decorul în val), deși formele vaselor vor fi altele, după cum le-au preschimbat veacurile în decursul lor²⁸.

S-ar putea crede că cele mai vechi elemente ale populației străromînești de mai tîrziu au început să se cristalizeze chiar de pe treapta finală a culturii Ipotești-Cindești.

VICTOR TEODORESCU

К ВОПРОСУ О КУЛЬТУРЕ ИПОТЕШЬ-КЫНДЕШЬ В СВЕТЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИИ В СЕВЕРО-ВОСТОЧНОЙ МУНТЕНИИ (ОБЛ. ПЛОЕШТИ)

РЕЗЮМЕ

В настоящей работе освещаются некоторые вопросы в связи с местной культурой, обоснованной за последние годы в Ипотешть (р-н Слатина), Кындешть (р-н Бузау) и Чюрел (близ Бухареста), то есть в Мунтении, Олтении и Южной Молдове.

²⁷ Ion Nestor, *op. cit.*, în *Studii*, XV, 1962, 6, p. 1 434.

²⁸ Formele (și detaliile) ceramicii fazei Ipotești-Cindești IV anunță deja ceramica (incădită) din complexele „dridoide” („proto-Dridu”) de la Tîrgșor și Vadu Săpat, rn. Mizil.

Автор изучает лишь участок северо-восточной Мунтении, где он отождествил свыше 30 поселений (раскопаны: Кындешть, Бозиень, Будуряска 3, Тыргшор и др.). Они состоят из полуземлянок с печками-каменками (в виде исключения встречаются и полуземлянки с открытым очагом или с печью, выкопанной в толще невырытой глины). Инвентарь землянок состоит из: орудий, украшений и керамики, сделанной на быстро [I A], замедленно [I B] или медленно вращающемся кругу [I C] (горшки, крышки, пряслица); а также лепной керамики [I I] (горшки, сковородки, светильники, пряслица) из глины, содержащей песок [1], дресву [2] или шамот [3]. (Квадратные скобки представляют классификацию керамики, по автору).

Судя по стратиграфическим данным в Будуряске 3, в развитии культуры Ипотешть-Кындешть различаются 4 фазы (I—IV). В большинстве комплексов во всех фазах преобладает сделанная на кругу керамика. Изготовление на замедленно [I B] или медленно вращающемся кругу [I C] обосновано еще в первой фазе; но оно достигает широкого применения лишь в последней фазе, вытеснив способ изготовления при быстром вращении [I A]. Изготовленные на медленно вращающемся кругу сосуды из глины с примесью толченых черепков [I C₃] встречаются уже в первой фазе.

Фаза Ипотешть-Кындешть I (вторая половина V в. — начала VI в. н.э.) является дославянским дакийско-римским этапом. Тип сосуда, сработанного на быстро вращающемся кругу (позднеримский тип), послужит образцом пражскому типу сосуда славянской среды. Среди сосудов ручной лепки сохраняются традиционные карпо-дакийские формы. Сковородки отсутствуют.

В фазе Ипотешть-Кындешть II (середина VI в. н.э.) керамика, сделанная на кругу, развивается. Среди керамических изделий ручной работы появляются сосуды, которые можно отнести к славянам (горшки древнего корчакского типа, близкие колочинскому типу). Римский фонд остается неизменным. Это этап дакийско-римско-славянского симбиоза.

Фаза Ипотешть-Кындешть III (последняя треть VI в. — начало VII в. н.э.) является фазой максимального развития. Продолжают бытовать и развиваются все формы керамики (ручной работы или на кругу) предшествовавшей фазы. Возникают элементы, свидетельствующие о дакийско-римско-славянском синтезе. К концу фазы появляются сосуды, изготовленные на медленно вращающемся кругу из теста с примесью песка [I C₁], украшенные тремя волнообразными линиями между двумя прямыми, которые можно отнести к славянам.

В фазе Ипотешть-Кындешть IV (VII в. н.э.) римский фонд снова приобретает уравнивающий и единый характер, отражающий ассимиляцию славян. Местная культура начинает претворяться в новую культуру (так называемая «прото-Дриду», еще неопубликованная, недавно открытая в Тыргшоре и Ваду Сапат), составляя предпосылки позднейшей северо-дунайской культуры типа Дриду (X в. н.э.).

Далее автор указывает, что печки-каменки не могут быть славянского происхождения, поскольку существуют местные дославянские

элементы этого типа уже в IV в.н.э. (как и в отношении сковород). По мнению автора, культура Ипотешть-Кындешть развилась как ветвь позднеримско-византийской культуры. Хотя в ней нет элементов роскоши последней, все же она сохранила и развила типично римские черты, благодаря тесным экономическим и культурным связям с византийской империей.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Карта территории между Карпатами и Дунаем в V—VII вв.н.э. I, поселение типа Ипотешть-Кындешть; II, погребение с труположением (VI—VII вв. н.э.); III, славянский некрополь с трупосожжением с элементами культуры Ипотешть-Кындешть (VI—VII вв. н.э.); IV, славянские погребения с трупосожжением (конец VII в.н.э.); V, погребение аварского воина (VII в.н.э.); VI, случайно найденные пальчатые фибулы; VII, византийские крепости.

Рис. 2. — *Керамика фазы Ипотешть-Кындешть I*. 1, лепная керамика (II_{3б}); 2—4, 6, керамика, сработанная на быстро вращающемся кругу (I A_{1б}); керамика, сделанная на медленно вращающемся кругу (I C₃). 1, из Будуряски 3 («Ла гречи»); 2—6, из Тыргшора.

Рис. 3. — *Керамика фазы Ипотешть-Кындешть II*. 1—3, керамика, сработанная на быстро вращающемся кругу (I A_{1б}); 4, лепная керамика (II_{3б}); *Керамика фазы Ипотешть-Кындешть III*; 5, лепной сосуд (II_{3б}); 6, сосуд, сработанный на быстро вращающемся кругу (I A_{1б}); 7, 8, сковородки (II_{3б} и II₁). 1, 7, из Будуряски 3 («Ла гречи»); 3, 8 из Будуряски 1 («Валиа Пиетрей»); 2, 4 из Тыргшора; 5, 6 из Бознени.

Рис. 4. — *Керамика фазы Ипотешть-Кындешть III*. 1, фрагментарный сосуд, сработанный на медленно вращающемся кругу (I C₁). *Керамика фазы Ипотешть-Кындешть IV*. 2, лепная керамика (II_{3б}); 3—6, керамика, сработанная на медленно вращающемся кругу (5—I B₃, другие I B₁). 1, из Будуряски 1 («Валиа Пиетрей»); 4, из Будуряски 2; 3, из Будуряски 3 («Ла гречи»); 2, 5, 6, из Кындешть.

À PROPOS DE LA CIVILISATION D'IPOTEȘTI-CÎNDEȘTI À LA LUMIÈRE DES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DU N-E DE LA VALACHIE (région de Ploiești)

RÉSUMÉ

L'étude aborde le problème d'une civilisation locale précisée ces dernières années — à la suite des découvertes d'Ipotești (district de Slatina), Cîndești (district de Buzău) et Ciurel, près de Bucarest — dans la Valachie, l'Olténie et le sud de la Moldavie.

L'auteur se rapporte seulement au territoire du N-E de la Valachie, où il a identifié plus de 30 établissements (fouilles de Cîndești, Bozieni, Budureasca 3, Tîrgșor, etc.) représentés par des huttes à demi enfouies, à four en pierre (exceptionnellement, à âtre ouvert ou à four creusé dans un bloc d'argile vierge). L'inventaire de ces huttes consiste en outils, parrures et céramique travaillée au tour rapide [I A], ralenti [I B] ou

lent [I C] (pots, couvercles, fusaïoles), ou à la main [II] (pots, poêles, lampes, fusaïoles), dans une pâte contenant du sable [1], des cailloux [2] ou des tessons broyés [3]. (Les indicatifs compris dans les crochets se rapportent à la classification de la céramique établie par l'auteur).

D'après les données stratigraphiques de Budureasca 3, la civilisation d'Ipotesti-Cindești a connu quatre phases d'évolution (I—IV). Pour toutes les phases, c'est la céramique faite au tour, de facture romano-byzantine, qui prédomine dans la majorité des complexes. Le tour ralenti [I B] et lent [I C] sont attestés même dès la première phase, mais ils se généralisent seulement pendant la dernière phase, au détriment du tour rapide [I A]. Des vases travaillés au tour lent en pâte à tessons broyés [I C₃] existent même dès la première phase.

La phase Ipotesti-Cindești I (deuxième moitié du Ve, — commencement du VIe s.n.è.) est une étape daco-romaine, pré-slave. Le type le plus caractéristique est le vase confectionné au tour rapide (type romain tardif) qui servira de modèle au vase de type Prague dans les milieux slaves. Parmi les pots travaillés à la main on constate la conservation de certaines formes de tradition carpo-dace. Les poêles manquent.

Dans la phase Ipotesti-Cindești II (milieu du VIe s.n.è.), la céramique au tour se développe. Dans la céramique faite à la main on constate des poêles et les lampes ; à ce moment seulement sont attestés des vases travaillés à la main qui peuvent être attribués aux Slaves (vases du type Kortcheak, apparentés au type Kolotchine). Le fond roman reste non altéré. Etape de *symbiose* daco-romano—slave.

La phase Ipotesti-Cindești III (dernier tiers du VIe — début du VIIe s.n.è.) c'est la phase du développement maximum. Toutes les formes de la céramique (au tour ou à la main) de la phase antérieure sont continuées et développées. La civilisation se diversifie. Des éléments qui démontrent la *synthèse* daco-romano—slave apparaissent. A la fin de la phase, des vases au tour lent, en pâte à sable [I C₁], à décor formé de trois lignes en val entre deux lignes droites, qui peuvent être attribués aux Slaves, font leur apparition.

Pendant la phase Ipotesti-Cindești IV (VIIe s.n.è.), le fond roman reprend son équilibre et son unité, en indiquant l'assimilation des Slaves. La civilisation locale commence à évoluer vers une nouvelle civilisation « proto-Dridu », encore inédite, récemment découverte à Tîrgșor et Vadu Săpat), en constituant les prémises nord-danubiennes de la civilisation de type Dridu (X^e s.n.è.).

Dans cette étude on démontre aussi que le four en pierre ne peut pas être considéré d'origine slave, parce qu'ils en existent des antécédents locaux pré-slaves depuis le IVe s.n.è. (c'est, aussi le cas, paraît-il, des poêles). On souligne que la civilisation d'Ipotesti-Cindești a évolué comme une branche de la civilisation romaine-tardive-byzantine, beaucoup moins fastueuse que celle-ci, mais aussi tenace à garder et développer ses caractères typiquement romains, grâce au contact permanent (économique et culturel) avec l'Empire byzantin.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — La carte du territoire entre les Carpates et le Danube, dans les Ve — VIe s.n.è. I, établissement de type Ipotești-Cindești; II, tombeaux d'inhumation (VIe — VIIe s.n.è.); III, nécropole slave d'incinération avec des éléments Ipotești-Cindești (VIe — VIIe s.n.è.); IV, tombeaux d'incinération slaves (la fin du VIIe s.n.è.); V, tombeau de guerrier avaro (VIIe s.n.è.); VI, fibules digitées trouvées fortuitement; VII, forteresses byzantines.

Fig. 2. — *Céramique de la phase Ipotești-Cindești I.* 1, céramique faite à la main (II_{3b}); 2 — 4, 6, céramique travaillée au tour rapide (I A_{1b}); 5, céramique travaillée au tour lent (I C₃); 1, provenant de Budureasca 3 („La greci”); 2 — 6, de Tirgșor.

Fig. 3. — *Céramique de la phase Ipotești-Cindești II.* 1 — 3, céramique travaillée au tour rapide (I A_{1b}); 4, céramique faite à la main (II_{3b}). *Céramique de la phase Ipotești-Cindești III.* 5, vase fait à la main (II_{3b}); 6, vase travaillé au tour rapide (I A_{1b}); 7, 8, poêles (II_{2a} et II₁). 1, 7, de Budurcasca 3 („La greci”); 3, 8, de Budureasca 1 („Valea Pietrei”); 2, 4, de Tirgșor; 5, 6, de Bozieni.

Fig. 4. — *Céramique de la phase Ipotești-Cindești III.* 1, vase fragmentaire travaillé au tour lent (I C₁). *Céramique de la phase Ipotești-Cindești IV.* 2, céramique faite à la main (II_{3a}); 3 — 6, céramique travaillée au tour ralenti (5 = I B₃; les autres I B₁). 1, de Budureasca 1 („Valea Pietrei”); 4, de Budureasca 2; 3, de Budureasca 3 („La greci”); 2, 5, 6, de Cindești.